Sofia DIMA, Universitatea „Dunărea de Jos", Galați

TERMENI COMUNI, TERMENI SPECIALIZAȚI ŞI MUTAȚII SEMANTICE

Intensificarea evidentă a schimburilor de orice fel dintre comunitățile umane a făcut ca anglofonia şi francofonia să nu mai poată supraviețui nici prospera izolat, mai ales în domeniul publicațiilor de specialitate. În legătură cu această problemă, tradiția lexicografică a oscilat de-a lungul timpului între includerea şi excluderea termenilor ştiințifici şi tehnici în/din dicționarele generale pe motivul diversității şi mai ales al specificității acestor termeni. Pluralismul lingvistic înseamnă însă a construi punți între limbi care să permită transferuri pertinente, uşoare şi eficace.

Iată de ce dicționarul bilingv vine ca o soluție viabilă şi necesară în acest context. Un dicționar de acest tip poate avea un caracter general sau poate circumscrie un anumit vocabular de specialitate, ştiințific sau tehnic. După cum bine se ştie, una din diferențele dintre lexicul general şi cel de specialitate constă în faptul că primul este purtător de conotații infinit mai complexe care prin polisemie duc până la rafinarea sensului, dar şi la ambiguitate, în timp ce al doilea, dimpotrivă, tinde către monosemie, către univocitate.

În acest context, cum ar putea fi tratat vocabularul religios? Nefiind nici ştiințific, nici tehnic, la drept vorbind, cu excepția unui număr redus de termeni, acesta este un vocabular care nu aparține exclusiv specialiştilor, deşi subsumează un domeniu special(izat). În fapt, la rândul său puternic impregnat de polisemie, el este rezultatul unei permanente osmoze cu lexicul general din care împrumută şi căruia îi împrumută o serie întreagă de termeni.

O altă diferență constă în deschiderea permanentă a vocabularelor ştiințifice şi tehnice, permeabilitatea lor la împrumuturi şi creativitate terminologică, în comparație cu tendința conservatoare, tradiționalistă, înțepenită uneori a vocabularului religios. Dacă primele sunt rezultatul unui proces neologistic, în măsura în care terminologii, terminografii şi lexicografii înregistrează noi nomenclaturi datorate progreselor din domeniul respectiv, domeniul religios realizează puține schimbări care să poată conduce la înnoirea, fie ea şi lentă, a terminologiei. În plus, o abordare lingvistică a discursului religios ridică mari probleme metodologice din pricina specificității, eterogenității şi caracterului său hieratic, a cărui formă este deci fixă, rigidă, impusă de tradiția religioasă. In aceste condiții, vocabularul religios s-ar putea caracteriza nu ca un vocabular ştiințific, nici tehnic, ci ca un vocabular specializat.

În cazul unui dicționar francez - român de termeni religioşi, opțiunea pentru o variantă bilingvă se justifică prin dorința de a realiza o lucrare care vizează fenomenele de decodaj şi de a atinge prin acesta un public cât mai larg, cu aşteptări diverse, mergând de la specialist, sau viitorul specialist, la utilizatorul începător în ale domeniului sau în ale uneia din limbile vizate.

Henri Béjoint şi Philippe Thoiron [1] coordonatori ai unei culegeri de articole de metalexicografie constată cu surprindere insuficienta preocupare a lexicografilor pentru două domenii foarte importante: dicționarele bilingve şi cele de specialitate. Autorii pun în evidență faptul că acest tip de lucrări lexicografice care apar în zilele noastre, considerate nedemne de a face obiectul unei judecăți metodologice, nu diferă cu nimic de cele editate cu mai bine de 50 de ani în urmă. Ei pledează pentru apariția unui nou tip de dicționar bilingv de specialitate care să servească nu numai la aflarea unui cuvânt sau a unei expresii, la verificarea unui sens deja cunoscut, uitat sau aspura căruia pluteşte îndoiala, ci şi la investigarea ariei sinonimice a termenilor în limba de sosire pentru a putea nuanța traducerea şi evita repetițiile deranjante. Un astfel de dicționar şi-ar afla utilitatea şi în zona idiomatică unde precizează sensul expresiilor conotate cultural.

BDD-A3395 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:12 UTC)

Dicționarele de terminologie religioasă apărute în ultimul timp prezintă, fiecare în felul său, inventarii lexicale de specialitate care sunt însă departe de a satisface întreaga gamă a utilizatorilor posibili ai unui astfel de instrument de lucru. În plus, tipologia lucrărilor lexicografice nu este atât de diversificată, majoritatea având la bază o concepție enciclopedică care oferă în special informații asupra conceptelor şi a surselor [2]. În varianta lor cea mai simplă, dicționarele bilingve de specialitate se prezintă sub forma unor table de echivalență 1:1 sau într-o manieră uşor mai consistentă dar care nu se poate nici pe departe compara cu proporțiile unui dicționar general. Trebuie de asemenea menționat faptul că astfel de dicționare inventariază în special substantive.

În cazul dicționarului nostru, bogăția domeniului, complexitatea lingvistică şi semantică a celor două limbi, aspectele contrastive care le personalizează, ne-au determinat să schimbăm această formulă lexicografică simplistă şi păgubitoare şi să creăm o bază de date care să includă definiții, serii sinonimice şi contexte pentru sensurile şi nuanțele semantice inventariate.

Adresele aparțin celor patru clase gramaticale principale, substantivul, verbul, adjectivul şi adverbul. Am adoptat acest demers deoarece considerăm că utilizarea unui dicționar bilingv nu interesează ca lectură în sine, ci ca modalitate de a ameliora şi a îmbogăți competența (lingvistică sau/şi în domeniu) a utilizatorului. Concepute spre a constitui un instrument de lucru, articolele dicționarului nostru ilustrează contexte sintagmatice ale domeniului, de la cele mai comune colocații la cele mai specializate, integrând lexii complexe, expresii idiomatice, enunțuri paremiologice şi, acolo unde a fost posibil, pentru ambele limbi, citate din Bibliile autorizate de Sfintele Sinoade [3].

Încercarea de a delimita câmpul lexico-semantic al sacrului, în vederea redactării acestui *Dicționar F-R de termeni de cultură religioasă* conduce la concluzia că lexicul unei limbi nu poate fi divizat cu precizie într-un sistem de câmpuri lingvistice perfect delimitate. Cu toate eforturile depuse, lexicograful nu poate evita nici lacunele şi nici suprapunerile. Inventarul lexical al acestor câmpuri lasă loc multor incertitudini şi tatonări în privința limitelor lor, a gradului de întrepătrundere dintre ele şi chiar în privința limitelor fiecărui cuvânt din câmpul vizat. În acelaşi timp, lingvistul care întreprinde o astfel de cercetare se confruntă şi cu modificările semantice înregistrate de-a lungul evoluției limbii, dar şi cu folosirea termenului sau a colocațiilor şi expresiilor idiomatice în care acesta figurează, în diversele registre ale limbii.

În cadrul ariei semantice a sacrului, în redactarea dicționarului, am constatat faptul că, în ciuda unui vocabular specific, limbajul religios este în mare măsură folosirea religioasă a limbajului obişnuit cu semnificații specifice, uneori contradictorii şi nu neapărat a unui inventar special de termeni stricți a căror semnificație şi utilizare sunt rereori limitate la specialitățile domeniului.

O altă problemă cu care se confruntă cel care întreprinde o astfel de lucrare este lipsa sau prezența insuficientă a unui corpus de texte de specialitate în L1 traduse deja în L2 din care să se poată face exemplificările. În plus, diferențele de cult, de rit bisericesc, de vestimentație, obiecte de cult etc. sporesc dificultatea unei astfel de încercări.

Configurația paradigmei sacrului la care am ajuns prin circumscrierea a aproximativ 6000 de termeni ne-a lăsat să vedem de asemenea, uneori, alunecarea sensului dinspre sacru înspre profan şi invers, desacralizarea şi respectiv sacralizarea unor cuvinte şi expresii.

Cuvântul titlu SAINT, -E, atestat la sfârşitul sec. al X-lea sub forma *sancz* şi *sanz,* provine din latinescul *sanctus* cu semnificația 'sfințit şi devenit inviolabil în urma unui rit religios'. *Sanctus,* forma adjectivală a participiului trecut pasiv al lui *sancire,* ia ulterior sensul grecescului *hagios* = 'sfânt', provenit la rândul lui din ebraică. Din prelucrarea datelor lexicografice a mai multor dicționare ale ambelor limbi studiate rezultă:

saint, -e

I. *adj.* **1.** *(în conc. rel.) (d. divinitate, ființe supranaturale sau persoane considerate a fi de esență divină)* sfânt, *(pop.)* sânt, dumnezeiesc, divin, care întruchipează idealul de perfecțiune şi de puritate absolută // *(cu maj.)* **la ~e Vierge, la ~e Trinité, la ~e Famille** Sfânta Fecioară, Sfânta Treime,

BDD-A3395 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:12 UTC)

Sfânta Familie; **les ~s apôtres** sfinţii apostoli; **les ~s pères** sfinţii părinţi; ***Soyez ~s, car je suis saint, moi, Yahvé, votre Dieu* [*Lv.*: 19, 2]** Fiţi sfinţi, că sfânt sunt Eu Domnul Dumnezeul vostru [*Lv.*: 19, 2]. **2.** ceresc, divin, dumnezeiesc, celest, *(rar)* îndumnezeiesc, preaînalt, *(pop.)* sânt, *(înv.)* minunat, care aparţine divinităţii // *(cu maj.)* **le ~-Esprit** Sfântul Duh; **la ~e garde de Dieu** paza sfântă a lui Dumnezeu; **la ~e volonté de Dieu** voia sfântă a lui Dumnezeu. **3.** sacramental, sacru, sacral, sacrat, sacrosanct, *(înv.)* sânt, care se consideră a fi înzestrat cu harul divin // *(cu maj.)* **le ~-Père** Sfântul Părinte, papa. **4.** *(d. locuri, aşezări)* în care a trăit, a propovăduit şi a fost îngropat Hristos // **les lieux ~s** locurile sfinte; *(cu maj.)* **la Terre ~e** Ţara Sfântă; **la cité ~e** Cetatea Sfântă, Ierusalim; **le ~-sépulcre** mormântul sfânt. **5.** *(cu maj.) (d. biserici, catedrale, monumente)* care poartă hramul unui sfânt // **le pèlerinage à ~-Jacques de Compostelle** pelerinajul la (mănăstirea) sfântul Jacques de Compostella; **l'église ~-Basile** biserica (cu hramul) Sfântul(ui) Vasile; **la cathédrale ~-Etienne de Vienne** catedrala Sfântul Ştefan din Viena; **l'ordre de Saint-Louis** ordinul Sfântului Ludovic. **6.** care constiutuie un obiect de cult sau de veneraţie, care are un caracter venerabil, sacru // *(cu maj.)* ***la ~ Écriture / l'Écriture ~e*** *Sfânta Scriptură*; **le ~ *Évangile*** Sfânta *Evanghelie*; **les Livres ~s** Cărţile sfinte; **le ~ nom de Dieu** numele sfânt al lui Dumnezeu; **le peuple ~** poporul sfânt; **la tribue ~e** tribul sfânt; **la ~e Montagne** Muntele sfânt, Athos; **le ~ Suaire** Sfântul Giulgiu; *(islam.)* **le Lieu ~** Locul sfânt, Mecca. **7.** bisericesc, religios, privitor la biserică sau la cultul religiei (creştine) // **les ~s mystères** sfintele taine; **le ~ sacrifice de la messe** sfânta jertfă a liturghiei; **le ~-sacrement** sfânta euharistie; **le ~ chrême** sfântul mir; **la ~e hostie** ostia sfântă; **la ~e table** sfânta masă, altarul, sfântariul; **les ~es reliques** sfintele moaşte; **la (scro-)~e Église** sfânta Biserică; **le (sacro-)~ ciboire** sfânta anaforniţă; **les ~es prières** rugăciunile sfinte; **le jeudi, vendredi, samedi ~** joia, vinerea, sâmbăta sfântă (din săptămâna mare); **le jour ~** ziua sfântă; **la semaine ~e** săptămâna mare, sfântă, luminată, care precede sărbătoarea Paştelui; *(liturg. veche) (cu maj.) (în sint.)* **la ~e Ampoule** vas conţinând ulei sfinţit destinat ungerii unui rege al Franţei (de la Clovis la Carol al X-lea). **8.** cucernic, virtuos, (om) care dovedeşte o înaltă spiritualitate şi care trăieşte după legile moralei religioase // **un ~ homme** un om cucernic. **8.** *(Bis. catol.) (cu maj.) (în sint., desemnând numele unor instit. eclez.)* **le ~-Siège** Sfântul Scaun, Scaunul Apostolic, Pontifical, reşedinţa papei; **états du ~-Siège** state pontificale, catolice; *(ist. rel.)* **le ~-Office** (nume oficial al) Tribunalul(ui) Inchiziţiei; **le ~ Synode œcuménique** Sfântul Sinod ecumenic. **9.** care este motivat prin considerente religioase // **la guerre-~e** războiul sfânt.

Ca substantiv, termenul înregistrază următoarele sensuri:

II. *s.m.f.*
1. sfânt, *(pop.)* sânt, preafericit, preacuvios, *(lat.) (înv.)* sanct, *(reg.) (înv.)* sfinţire, persoană recunoscută ca un exemplu desăvârşit al vieţii creştine şi canonizată după moarte de către Biserică // **~ Jean Baptiste** Sfântul Ioan Botezătorul; **successeur de ~ Pierre** urmaş al Sfântului Petru, papa; **la victoire de ~ Michel sur le dragon** victoria Sfântului Mihail asupra balaurului; **~ intercesseur, thaumaturge, protecteur** sfânt intercesor, taumaturg, protector; **le culte des ~s** cultul sfinţilor; **la fête de tous les ~s** sărbătoarea tuturor sfinţilor; **les ~s du paradis** sfinţii paradisului; **canonisation d'un ~** canonizare a unui sfânt; **récit de la vie d'un ~** povestirea vieţii unui sfânt; **châsse, ossements, reliques d'un ~** raclă, oseminte, moaşte ale unui sfânt; **le ~ patron d'une personne** sfântul patron al unei persoane; *(în expr.)* **se recommander à tous les ~ s** a se ruga la toţi sfinţii; *(fig.)* **l'île des ~s** Insula sfinţilor, Irlanda; *(p. metaf.)* **aller chez / au marché ~-Pierre** a muri; *(în sincret. rel. afr.)* **l'intégration des ~s chrétiens au panthéon traditionnel** integrarea sfinţilor creştini în panteonul tradiţional; ***les sépulcres s'ouvrirent, et plusieurs corps des ~s qui étaient morts ressuscitèrent* [*Mt.*: 27, 52]** mormintele s-au deschis şi multe trupuri ale sfinţilor adormiţi au înviat [*Mt.*: 27, 52]. **2.** reprezentare artistică (grafică, picturală, sculpturală etc.) a unui sfânt // **icône, statue d'un ~** icoană, statuie a unui sfânt; **~s de bois, de pierre** (reprezentări ale) sfinţi(lor) din lemn, din piatră. **3.** persoană a cărei virtute şi bunătate fac obiectul admiraţiei semenilor // **un ~ laïque** un sfânt laic; **sa mère, c'est une ~e** mama sa este o sfântă.
III. *s.f. (cu maj.)* dată la care se sărbătoareşte un sfânt în biserica creştină // **la ~-Jean** (sărbătoarea) Sfântul(ui) Ioan.
IV. *s.m. (arheol. bibl.) (cu maj.) (în sint.)* **le ~ des ~s** Sfânta Sfintelor, sanctuarul vechiului Templu evreiesc de la Ierusalim, care adăposteşte chivotul legii şi în care marele preot intră o dată pe an.
V. *s.m. pl. (ist. rel.)*

BDD-A3395 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:12 UTC)

1. sfinţi, nume pe care şi-l dădeau puritanii în timpul revoluţiei din Anglia şi sub Cromwell. **2.** *(în sint.)* **les ~s du dernier jour** mormonii; **les marabouts, ~s de l'Islam** marabu, sfinţi ai Islamului; **les ~s du bouddhisme, de l'hindouisme** sfinţii budismului, ai hinduismului.

Le *Saint des Saints* (Sfânta Sfintelor) ia mult mai târziu (1845) valoarea figurată de 'partea cea mai retrasă, cea mai ascunsă a unei case, a unui edificiu' şi apoi de 'parte secretă, tainică a unei acţiuni'. De altfel, limba franceză cunoaşte o serie întreagă de locuţiuni care cuprind termenul *saint* al căror sens tranzitează către profan, păstrând însă urme ale termenului religios pe care-l conţin. Acest sens poate fi considerat un început de degradare, de depreciere semantică, tot aşa cum este şi pentru locuţiunile figurate sau pentru proverbele următoare [4]:

- **coiffer sainte-Catherine** = 'a rămâne fată bătrână', 'a împleti cosiţă albă', 'a îmbătrâni în vatră';
- **déshabiller saint Pierre pour habiller saint Paul** = 'a dezbrăca un sfânt şi a îmbrăca pe altul'; 'a lua dintr-un sân şi a băga în altul'; 'a face datorii noi pentru a plăti pe cele vechi';
- **il vaut mieux parler à Dieu qu'à ses saints** = 'mai bine te adresezi şefului decât subordonaţilor' (căci până la Dumnezeu te mănâncă sfinţii) ;
- **ne savoir à quel saint se vouer** = 'a nu mai şti la ce sfânt să se închine', 'a nu mai şti ce să facă', 'a da din colţ în colţ', 'a ajunge la aman', 'a se da de ceasul morţii', 'a o pune de mămăligă', 'a fi în încurcătură', 'a nu şti cum să iasă din încurcătură', 'a nu mai şti încotro s-o apuce', 'a nu mai şti pe unde să scoată cămaşa' ;
- **toute la sainte journée** = 'cât e ziulica de mare', 'toată ziulica', 'ziua întreagă';
- **un pauvre saint** = 'un biet nevoiaş' ;
- **passé le danger, honni le saint** = 'după a noastră scăpare, niciun sfânt cinste mai are' ;
- **il n'y a si petit saint qui ne veuille sa chandelle** = 'cine va să se roage sfântului duce lumânare şi tămâie' ;
- **le saint qui ne guérit rien n'a pas de pèlerins** = 'interesul poartă fesul ';
- **faire le petit saint** = a face pe virtuosul cu ipocrizie' ;
- **comme on connait ses saints on le honore** = 'ne purtăm cu fiecare după felul lui'.

La o cercetare atentă a dicţionarelor, observăm că limba română este cu mult mai bogată în expresii idiomatice al căror sens pendulează în general între două extreme ale conotaţiei : pozitivă sau negativă. Ca şi în limba franceză, majoritatea fac parte din din registrul familiar, popular sau chiar regional [5]. Printre acestea numărăm :

- **a-l vedea a-l lua sfântul (pe cineva)** = 'a o păţi'; 'a da de un noroc neaşteptat sau de un chilipir ';
- **ferească / ferit-a sfântul** = 'nicidecum' ;
- **a-l uita (pe cineva) sfântul** = 'a zăbovi prea mult (şi fără treabă) într-un anumit loc';
- **a jura (cineva) pe sfântul** = 'a jura pe tot ce are mai de preţ';
- **a duce (pe cineva) sfântul** = 'a îndrăzni să…' ;
- **tare de sfânt** = 'incoruptibil' ;
- **sfântul Nicolae (din cui sau de pe coardă)** = 'băţ (sau bici) cu care erau bătuţi copiii (la şcoală) ' ;
- **a ieşi (cuiva) un sfânt din gură** = 'a da o soluţie neaşteptat de bună într-o anumită situaţie' ;
- **a avea sfinţi (sfinţii lui) (la Ierusalim)** = 'a se bucura de protecţia cuiva' ; 'a cunoaşte persoane influente şi a beneficia de anumite favoruri' ;
- **a nu avea (nici) sfânt (nici Dumnezeu**) = 'a fi lipsit de sens' ;
- **a fi sfântul zilei** = 'a fi o persoană influentă' ; 'a se bucura de consideraţie' ;
- **a lua sfinţii (ceva)** = 'a distruge' ;
- **a nu mai fi de niciun sfânt** = 'a nu mai fi bun de nimic' ; 'a nu mai exista nicio speranţă' ;
- **a-şi găsi sfântul** = 'a-şi găsi naşul' ;
- **a sta ca un sfânt** = 'a sta nemişcat' ;
- **a purta (pe cineva) în gură ca pe un sfânt** = 'a lăuda pe cineva foarte mult' ;
- **a fi ca sfintele** = 'a fi foarte slabă'.

În afara acestor expresii, dicţionarele ambelor limbi mai inventariază şi anumite cuvinte în compunerea cărora intră termenul în discuţie şi care fac parte din câmpul lexico-semantic al altor domenii, ca de exemplu :

BDD-A3395 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:12 UTC)

- în botanică - **herbe de Saint-Benoît, herbe de Saint-Paul** = 'ciuboțica-cucului'; **herbe de Sainte-Marie** = 'balsamină (impatiens balsamina)' ; **herbe de la Saint-Jean** = 'denumire dată mai multor plante despre care se spune că au puteri magice, dacă sunt culese în ziua de Sfântul Ion' ; **employer toutes les herbes de la Saint-Jean** însemna în sec. XVI 'a folosi toate mijloacele posibile pentru a reuşi' ;
- în ihtiologie - **poisson Saint-Pierre** = ' (peştele) Sfântul Petru, ilicele (liberis amara) ' ;
- în conchiliologie - **coquille Saint-Jacques** = 'scoică Saint-Jacques' ;
- în domeniul militar - *ordre de Saint-Michel* = 'Ordinul Sfântul Mihail' ; **Cavalerie de Saint-Georges** = 'Cavaleria Sfântului Gheorghe' ;
- în domeniul religios şi rutier - **croix de Saint-André** = 'crucea sfântului Andrei'
- în domeniul medical - **danse de Saint-Guy** = 'maladie care se manifestă prin tremurul membrelor' ;

În acelaşi domeniu al medicinei, limba româna cunoaşte şi ea sintagma **boala sfântă / sfânta boală** care puteau desemna, după caz, 'dizinteria' sau 'epilepsia' sau **osul sfânt** desemnând 'osul sacru'. La toate acestea limba română mai adaugă şi un substantiv feminin şi adjectiv totodată folosit (de obicei la plural), **sfintele mari** = 'ielele', un substantiv feminin plural (de obicei articulat) **sfintele** = 'ursitoarele' şi, ca regionalisme : un substantiv feminin şi adjectiv totodată, **sfânta** = 'Moartea' şi un substantiv masculin plural **sfinți** = 'perciunii'.

Paremiologia franceză mai numără şi dictoane de tipul : *À la Sainte-Luce* [13 decembrie], *les jours croissent du saut d'une puce* sau *Quand il pleut à la Saint-Médard* [8 iunie], *il pleut quarante jours plus tard.* Dersacralizarea termenului *sfânt* este şi mai evidentă în sintagme peiorative sau ironice cum ar fi *la* **sainte-paye, la sainte-touche** = 'sfânta leafă' sau în locuțiunea adverbială *à la saint-Glinglin* care are ca echivalent românesc 'la sfântu-aşteaptă' [6].

baptême *s.m.*

1. botez, taină a religiei creştine care se administrează unui copil sau unui adult în numele Sfintei Treimi, pentru a-l introduce în comunitatea creştină, purificându-l de păcatul originar // *(rel. catol.)* ~ **par aspersion** botez prin stropire (cu apă sfințită); *(rel. ortod.)* ~ **par immersion du corps** botez prin cufundarea (de către preot) a corpului (celui care se botează), în cristelnița cu apă sfințită; ~ **par efffusion** botez prin turnare (a apei pe creştetul celui care se botează); **le sacrement du** ~ taina botezului; ~ **d'un enfant, d'un adulte, d'une cloche d'église** botezul unui copil, al unui adult, al unui clopot de biserică; **administrer le** ~ a boteza, a săvârşi taina botezului; **nom de** ~ nume de botez, prenume; **acte, certificat, extrait de** ~ act, certificat de botez; **registre de** ~ registru de botezați, în care se înscrie fiecare botez săvârşit la o biserică; **cérémonie, cortège, dîner, dragées, fonts, jour, robe, toilette, voeux de (du)** ~ slujbă, alai, cină, bomboane, cristelniță, zi, rochie, toaletă, urări (cu ocazia botezului) de botez; **demander, recevoir le** ~ a cere, a primi botezul; **imposer, donner, refuser le** ~ a impune, a da, a refuza botezul ; ***Jean a bien donné le ~ d'eau, mais vous, c'est dans l'Esprit Saint que vous serez baptisés d'ici quelques jours*** **[*Ac.*: 1, 5]** Că Ioan a botezat cu apă, iar voi veți fi botezați cu Duhul Sfânt, nu mult după aceste zile [*FA.*: 1, 5]. **2.** *(fig.) (în sint.)* ~ **du sang** martiriu, martir, martiraj, supliciu sau moarte îndurată de cineva pentru ideile sau convingerile sale religioase şi care poate ține loc de botez, în cazul în care acesta nu a fost săvârşit; ~ **de pénitence et de désir** dorință arzătoare şi sinceră de a primi taina botezului, însoțită de căință pentru păcatele săvârşite (la persoanele care nu au primit încă această taină); ~ **sous condition** botez condiționat, administrat unei persoane al cărei botez de la naştere este considerat, din motive întemeiate, a fi invalid; **voeux du** ~ promisiuni făcute de cel botezat sau, în numele copilului de naşii săi, de a deveni trupul tainic al Domnului, al Bisericii lui Hristos. **3.** *(p. meton.)* sărbătoarea şi ceremoniile care însoțesc în mod obişnuit botezul. **4.** alaiul de botez (al persoanelor invitate la botez) // **dans l'allée, on voit passer le** ~ pe alee se vede trecând alaiul de botez. **5.** *(ir.) (în expr.)* ~ **au sécateur** circumcizie.

În limbajul domeniului militar, al marinei şi aviației, în ambele limbi există sintagmele **baptême de l'eau** = 'botezul apei' (pentru marinari), **baptême de l'air** = 'botezul aerului' (pentru piloți), **baptême du feu / du sang** = botezul focului, al sângelui (pentru soldații care iau

BDD-A3395 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:12 UTC)

parte pentru prima dată la o bătălie) ; dar numai în franceză, **baptême colonial** = 'prima îmbarcare pe mare a unui marinar'. Toate expresiile citate sugerează sensul de 'taină inițiatică'. Dimpotrivă, în limbajul prostituatelor înregistrăm locuțiunea substantivală **baptême sans dragées** cu sensul de 'viol colectiv' la care este supusă o persoană din grupul amintit.

Ultimele exemple ne arată cum valoarea ilocuționară a lor neutralizează sensul religios, instaurând sensul într-un univers de referință total diferit. Pentru limba franceză exemplele pot continua [7]: în arta spectacolului, **derviche tourneur** poate însemna 'persoană care întoarce paginile unei partituri pentru un muzician'; **œuf de Pâques,** în vocabularul informal al medicilor stomatologi poate fi ori 'abcesul', ori 'pacientul care suferă de un abces'; despre polițiștii care stau în poziție de genuflexiune cu arma în mâini se spune că-şi 'fac rugăciunea' (*ils font la prière*); despre beţivi, când merg la bar în limbajul familiar se zice că 'merg la capelă' ori 'la liturghie' (*ils vont à la chapelle ou à la messe*) ; un ansamblu de articole necrologice pregătite din timp pentru anumite personalități este denumit **cimetière,** 'cimitir'; în limbajul ceferiştilor, **le croque-mort** nu este cel care îngroapă morții, ci 'controlorul' iar **une marche funèbre** este 'felul lent în care se deplasează o locomotivă la deal'. Pentru un tenisman, **crucifier** nu înseamnă 'a răstigni pe cruce', ci 'a-şi domina adversarul demoralizându-l'. De asemenea, **Saint-Valentin** ne-ar duce cu gândul la sărbătoarea religioasă a sfântului Valentin, dar în limbajul informal al proprietarior de restaurante este o 'masă de două persoane care nu aduce cine ştie ce beneficiu'.

Desacralizarea termenilor religioşi nu are însă loc numai în limbajul familiar comun sau în limbajul informal al anumitor profesii, fenomenul se poate petrece chiar în rândul preoților şi călugărilor, după cum putem vedea în exemplele care urmează : **le diable** = 'diaconul', **le sous-diable** = 'ipodiaconul', **le violet** = 'episcopul', **le homard** = 'cardinalul', **le clignotant** = 'clericul care din când în când îndeplineşte funcția de vicar', **le sous-marin** = 'preotul care slujeşte şi într-o parohie învecinată', **une ménagerie** = 'un grup de episcopi', **une vache grasse / maigre** = 'o parohie bogată /săracă', **la planche à repasser / la boîte à violon** = 'patrafirul', **le bonnet d'âne** = 'mitra', **l'insuffisance mitrale** = 'incompetența episcopului'.

Lista poate continua cu anumite expressi verbale ca : **faire la vaisselle** = 'a curăța potirul', **sucrer le bonbon** = 'a săruta inelul episcopului', **fesser le requiem** = 'a face o slujbă de înmormântare în grabă', **cirer les bottes** = 'a da ultima împărtăşanie unui muribund', **faire une soudure** = 'a oficia o căsătorie', **faire la lessive** = 'confesser'.

În corpusul studiat am observat şi existența unor formații lexico-semantice remotivate în raport cu originea : expresia **la multiplication des petits pains** înseamnă pentru muzicieni 'producerea în cascadă a unor note false' şi nu are nicio legătură cu parabola biblică a înmulțirii pâinilor.

Astfel de lexii nu îşi găsesc sensul în suma sensurilor constituenților imediați, ci în trăsăturile conotative ale episememelor în stare latentă existente în memoria asociativă a oamenilor, a căror actualizare se face în funcție de diverşi factori ai situației de comunicare. Cu alte cuvinte, ele apar în competența lor la un moment dat şi persistă ca atare un timp nedefinit.

Putem considera termenii comentați drept termeni federatori. Ceea ce îi face disponibili la combinare în diverse contexte profane este tocmai gradul lor de extensie şi co-referențialitatea cu lexemele pe care le înlocuiesc.

În concluzie, după cum am putut constata, ideea unui limbaj religios specific, esențialmente diferit de limbajul comun (ca în disciplinele ştiințifice sau tehnice), nu se susține. Folosit pentru tipuri speciale de experiență, limbajul religios este foarte condiționat cultural, dar înțelegerea lui nu reclamă cunoştințe particulare stricte, deoparece izolarea unui lexic strict specializat ar fi alterat legătura religiei cu mediul cultural din care face parte, în care se manifestă şi căruia i se adresează.

În ciuda caracterului sacru, a anacronismelor sale, limbajul religios reuşeşte să comunice. Comunicarea aceasta este însă încărcată de valențe metaforice şi simbolice deoarece, în plan diacronic, conotația este primordială, pe când în plan sincronic, primordială este denotația.

BDD-A3395 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:12 UTC)

Ceea ce vedem în cazul desacralizării termenilor este tocmai tensiunea dintre cele două sensuri care are drept urmare şi o astfel de dezvoltare a semnificaţiei. Nivelurile conotativ, denotativ şi cel simbolic, ca principale niveluri ale semnificaţiei, comunică în aşa fel încât sensurile simbolice ale unui cuvânt pot deveni metafore uzuale sau se pot transforma în simple unităţi ale nominaţiei.

Transferul metaforic care se află la baza expresiilor, mai mult sau mai puţin fixe, citate asigură dialectica sacru-profan păstrând totodată urme semantice care trimit direct, indirect, sau aluziv, la sensurile religioase primare.

Analiza etimologică a expresiilor în cauză ar putea aduce lămuriri asupra raportului dintre elementele latineşti, cele slave şi greceşti, latinismele savante şi termenii de origine franceză şi ar demonstra încă o dată fuziunea dintre latinitate şi ortodoxie, puternica influenţă a elementului slav în istoria limbii şi a poporului român, precum şi particularităţile ortodoxiei româneşti în spaţiul culturii creştine.

ABREVIERI ALE REFERINŢELOR BIBLICE

Mt. = *Evanghelia după Matei*
Ac. = *Actes des Apôtres*
FA = *Faptele Apostolilor*

NOTE

[1] Henri Béjoint, Philippe Thoiron (dir.) (1996), *Les dictionnaires bilingues*, Louvain-la-Neuve: Duculot, p.5.
[2] Carla, Marello, (1996), "*Les différents types de dictionnaires bilingues*", în Henri Béjoint, Philippe Thoiron (dir.), *Les dictionnaires bilingues*, Louvain-la-Neuve: Duculot, pp. 31-53.
[3] *Biblia sau sfânta scriptură*, Ediţie Jubiliară a Sfântului Sinod, (2001), Bucureşti: E.I.B.; *Traduction œcumenique de la bible*, (1978), Paris: Cerf.
[4] *** D*ictionnaire des expressions et locutions figurees*, (1979), Paris : Le Robert.
[5] Stelian, Dumistrăcel, (2001) P***înă-n pînzele albe. dictionar de expresii romanesti***, Iaşi : Institutul European.
[6] *** *Dictionnaire de la langue française, lexis* (1993), Paris : Larousse.
[7] Pierre, Perret, (2002), L*e parler des metiers. dictionnaire thematique alphabeique,* Paris : Robert Lafont.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Henri Béjoint, Philippe Thoiron (dir.) (1996), *Les dictionnaires bilingues*, Louvain-la-Neuve: Duculot
Tamara, Ceban, (2002), *Synonymie et traduction*, Bucureşti : Editura Fundaţiei "România de mâine".
Adia, Chermeleu, (2003), *Sacrul în limba română*, Timişoara: Editura Universităţii de Vest.
Stelian, Dumistrăcel (2001) P***înă-n pînzele albe. dicţionar de expresii romaneşti***, Iaşi : Institutul European.
Roda, P., Roberts, (1996), "*Le traitement des collocations et des expressions idiomatiques dans les dictionnaires bilingues*", in Henri Béjoint, Philippe Thoiron (dir.), *Les dictionnaires bilingues*, Louvain-la-Neuve: Duculot, pp.181-199.
Pascal, Lardellier, (2003), *Theorie du lien rituel,* Paris : L'Harmattan.
Marianne, Lederer, (1994), *La trduction aujourd'hui. Le modele interpretatif,* Paris : Hachette.
Alain, Rey, (1998), *Dictionnaire historique de la Langue Française*, Paris> Le Robert.
*** *Dictionnaire de la Langue Française, Lexis* (1993), Paris : Larousse.
Academia Română. Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan", (2001), *Micul dicţionar academic*, vol. 1-4, Bucureşti : Editura Univers Enciclopedic.

RESUME

Malgré un certain vocabulaire spécifique, le langage religieux représente, en fait, en grande mesure, l'utilisation religieuse du langage commun, avec des significations spécifiques, parfois contradictoires et non pas nécessairement un inventaire spécial de mots strictes dont la signification et l'utilisation se réduisent rarement aux spécialités du domaine. Cela est dû au fait que (plus que pour d'autres domaines) l'isolation d'un lexique strictement spécialisé aurait altéré la relation de la religion avec l'espace culturel dont elle fait partie et dans lequel elle se manifeste et auquel elle s'adresse. Le présent article propose une réflexion sur cette zone d'interférence entre le lexique religieux et le lexique commun en partant d'un corpus extrait d'un dictionnaire bilingue (Français-Roumain) de termes religieux réalisé par l'auteur. La recherche met en évidence le paradoxe des éléments du discours répété qui, se situant entre la banalité et l'originalité, dévoilent des mutations sémantiques inédites qui conduisent à la désacralisation par resémantisation du langage religieux.

BDD-A3395 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:12 UTC)